



ТРИЗНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDEN'D

Число 23 (281) рік вид. VII. 14 червня 1931 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 14 червня 1931 року.

Коли глянути з високої скелі на низьке побережжя, що його поїняла вода під час допливу, то здається, що ніби і тут справді море і що воно в таких межах і зостається завжди. А тим часом настає година одпливу і відтягає разом з собою хвилі морські аж ген далеко з плискватого берега, залишаючи на мокрому піску саму лише брудну піну та шумовіння. З твердо усталеною періодичністю міняються в березі морському години одпливу і допливу, досягаючи у певні дати найвищого рівня.

Такі одпливи і допливи, коли хочете, хоч і не з такою правильністю, можна помітити і в відносинах Європи з совітами. Саме тепер знаходимося ми в періоді того, мовляв, совітського допливу, що глибоко поїняв європейську рівнину, заходячи далеко на захід.

В Женеві представники найпотужніших держав на рівній стопі розмовляють, засідаючи за одним столом, з уповноваженими уряду бандитів та всесвітніх підпалачів. Надзвичайно ніжно і солодко співали цього разу над Леманом московські тенори, знаходячи собі і послух, і признання. А оце останніми днями і у Франції відновилися пересправи про економічне порозуміння з совітами, здійснюється питання і про підписання взаємного пакту про ненапад.

Преса, в гонитві за сенсацією що-денною, роздмухує ті звістки та ще вище піднімає в європейських берегах хвилі совітського допливу. Цей галас в газетах ще гострішим робить той пароксизм періодичної пропасниці, що на його хворіють час од часу керманічі європейської політики, тверезі і холодні, і ніби такі урівноважені і вираховані ділові люде з світу фінансів та торгівлі. Розпалені й високою температу-

рою гарячки уяві малюються розкішні замки повітряні, великі здобутки для престижу своєї держави, для інтересів своєї промисловости й торгівлі там, на широких просторах повитого червоним мороком Сходу. Аби тільки нас інші не випередили, треба поспішати: он ті, — одне, а там ті — друге здобули, а ми і досі задніх попасаємо. Цей момент конкуренції між державами зручно використовують червоні гандлярі, що торгують крив'ю людською. Та проходить пароксизм, спадає температура, до розуму вертається ясність і тверезість, і допіру захоплені рсжевими перспективами вигод економічного порозуміння з совітами люде бачуть речі в їх реальному вигляді, починають розуміти, що з державою, яка в ґрунті своєму являється запереченням самої ідеї сучасної держави, ні до якої згоди дійти не можна. Ясно стає, що з усякого наближення виграють тільки совіти, з їх політикою загрози всесвітньому мирові.

По допливі, хоч як далеко він поиняв берег, надходить година одпливу: і на європейському ґрунті від брудних совітських хвиль застається саме баговіння.

Як досі нічого путнього з таких пертрактажів не виходило, так, глибоко певні ми, нічого і цього разу не вийде.

Ми ставимося до цих всіх експериментів досить спокійно, але кожного разу нагадуємо про одне. Ці безконечні і безрезультатні пертрактації в Європі підсилюють все-ж зовні той лад, що розкладається з середини там. А тим самим допомагають окупантам тримати в своїх лабетах поневолені народи.

Кожного разу, коли високо підіймається хвиля того совітського допливу, виступаємо ми з протестом проти всякого порозуміння з тими, хто неправно претендує говорити в Європі іменем підбитої зброєю червоної армії України та інших окупованих земель.

Яскраво і виразно піднесли й тепер голос пересторзги перед загрозою зі Сходу та протесту проти допомоги усякої совітам наші представники на останній сесії Унії Т-в Прихильників Ліги Націй в Будапешті. Так само з нотою протесту виступив наш уряд в Женеві. І дуже цінно, що на один час з цим виступом нашим припадає й аналогічна нота представника Грузинського уряду.

Інша річ, що сьогодні в час того допливу течія проти нас. Ми на те не зважаємо: трудно грести проти течії, але ми вигребаємо і, певні в тому — вигребемо.

Конгрес в Будапешті та Україна

І. П р и й н я т т я .

Чергова річна асамблея Унії Т-в для Ліги Націй зібралася на цей раз 24 травня в Будапешті. Угорці дуже гостинно і бучно приймали цей великий конгрес, на який з'їхалося коло 200 представників різних країн. Україну репрезентували п. п. М. Славінський, Р. Смаль-Стоцький і О. Шульгин.

Тиждень і вранці, і по обіді тяглися засідання асамблеї та її різних комісій. Між засіданнями, а також увечері багато прийнять.

Саме відкриття конгресу відбулося у парламенті, цьому розкішному будинку, що стоїть над самим Дунаєм, на його лівому боці, себ-то в Пешті. З його тераси видно всю Буду з королівським палацом, з старою фортецею та всі гарні і досить високі гори, які тягнуться вздовж всього правого берегу Дунаю.

На сходах парламенту делегатів зустрічала сторожа в дивовижних убраннях, з списами і шаблями в руках, в таких застиглих формах, що, коли б не кліпали очі цих воївків, їх можна було б прийняти за фігури, зліплені з воску. В залі парламенту не дуже великому, але надзвичайно гарному зібралися всі делегати, угорські міністри на чолі з графом Бетленом, багато генералів з численними орденами, навіть два члени Габсбургської родини.

Рівно в 11 год. 24 травня п. Лімбург, Голова Унії, розпочинає збори. Після нього говорять граф Апоньї, голова Угорського Т-ва для Ліги Націй, і голова уряду — граф Бетлен. Вся церемонія перетворюється в величезну маніфестацію на честь Апоньї: 28 травня ц. р. від досягас поважного віку — 85 років, з яких більше 50-ти присвячено службі своїй державі. Високий, тонкий, зовсім свий, з довгим обличчям, з тонким горбатим носом та вузькою рівно підстриженою бородою, він виявляє надзвичайну бадьорість, рухливість, витривалість. Висиджує в духоті довгі години на засіданнях, забирає постійно слово, прекрасно говорить на кількох мовах і з завяттям обороняє, як побачимо нижче, інтереси своєї країни. Коли на відкриття його, стояючи, вітають довгими оплесками, і угорці підносять йому великий срібний вінок з лаврів, зворушений Апоньї говорить, що це привітання належить не йому, а тій ідеї, якій присвячує він останні роки свого життя, він хоче сполучити патріотизм і інтернаціоналізм, службу батьківщині з працею для добра всього людства. Ці слова його стали для багатьох делегатів як би лейтмотивом цілої асамблеї.

За два дні друге прийняття: о 11. 45 ранку всі делегати з'їхалися до королівського палацу. В роскошній салі розставили всіх по абетці півколом. Посередині став Лімбург. Рівно о 12 год. двері одчинилися і вийшов генерал з почету, а за ним регент Горті в адміральському убранню з орденами, а далі — йшли ще три старшини почету.

Лімбург на франц. мові виголосив привітання. Горті одповів теж на французькій мові довшою промовою і потім сказав привітання на німецькій, англійській та італійській мовах. Далі граф Апоньї по черзі представляв регентові голів делегацій, які знайомили його з усім складом останніх. Дами, в церемоніяльному реверансі присідали перед Горті, і церемоніял був строго монархичний. Але сам Горті поведився дуже просто. Українські делегати так само віталися з регентом, що виявив свої симпатії до України, і кілька хвилин з ним розмовляли.

В середу о 10 год. вечора був придворний раут на честь конгресу у графа Бетлена. Невеликий, але гарний старовинний палац, який стоїть поруч з самим королівським палацом на горі, що домінує над містом. Довгою безконечною низкою іхали на гору в три ряда авта, зупиняючися кож-

ну хвилю. Було запрошено кело 2.000 гостей. Всі зали були запружені людьми у фраках, з орденами і різнобарвними стрічками, в розкішних військових уніформах, було чимало й сутан католицьких духовних і навіть один кардинал. Звичайно сила пань у вечірніх убраннях. Серед страшеної спеки єдиний рятуюнок для гостей це тераса, звідки видно огні цілого Будапешту. Вони відбиваються в широкій водяній смузі Дунаю.

Дивне вражіння справляють всі ці церемонії, як і все життя Будапешту та Угорщини: наче попали ви у якесь далеке, далеке царство, наче опинилися ви в куточку до-військової до-революційної Європи. Чи добре це чи зле, це инша річ, але що напевне добре, то це зовнішня культурність населення. Придивляючися до місцевого життя можна визнати, що в словах Горті: «ми захищали і т в о р и л и культуру» — є багато правди.

Країна почуває себе в жалобі і угорці твердо стоять на тому, що їх тяжко скривдили, що у них одібрали землі, які вони вважають своїми. Прапори на їхніх палацах ніколи не піднімаються до гори, а висять напівспущені. В ознаку жалоби.

2. С п р а в а р о з б р о с н н я т а С С С Р .

Центральним питанням XV-ої асамблеї Унії є питання про розбросіння. Вся увага зосереджена на конференції по розбросінню, що призначена Радою Ліги Націй на лютий 1932 року. В Брюсселю, як ми пригадуємо собі, на конференцію Унії приїздив лорд Роберт Сесіль, від Франції— Жан Енесі. Там було прийнято ухвалу, що Унія через свої національні товариства має провадити широку пропаганду для розбросіння. Ця пропаганда по деяких країнах дійсно переводиться досить інтенсивно. Можливо, що через це саме лорд Роберт Сесіль на цей раз вважає свій приїзд зайвим, і на чолі англійської делегації стояли леді Гладстон (вдова сина великого Гладстона) та лорд Дікінсон. Від Франції не приїхав ні Енесі, ні сенатор Анрі де Жувенель, талановитий промовець, був. делегат Франції до Ліги Націй, якого спершу чекали. На чолі франц. делегації стояла теж жінка пані Малатер Сельє (проф. Борель, був. міністр, рано виїхав з Будапешту). І все ж дебати були дуже цікаві. Комісія по розбросінню засідала цілий день, дебатам в цій справі в асамблеї було присвячено цілі засідання у вівторок і в середу. Відомо, що травайська Англія конче хоче добитися можливо більших результатів що-до розбросіння. В цьому бачуть вони не тільки забезпечення миру, але й вихід з економічних і фінансових труднощів. Призначення на голову майбутньої конференції по розбросінню Гендерсона ще більше зацікавило англійський уряд і созвучних йому людей в успіху цієї справи. Цілоком в душі цих стремлень уряду і виступала англійська делегація у Будапешті. Але на розбросінню, як і завжди, особливо настоюють німці і всі переможені. Вони вітали проєкт резолюції, що потім і був дійсно прийнятий, про урівняння що-до розбросіння, чи краще сказати, що-до збросіння переможців і переможених. Але граф Апоньї в довгій промові, вітаючи встановлення принципу, разом з тим доводив, що ця ідея в протиріччі з текстами відповідних договорів, які не визнають цієї рівності. Вияснюється, що, говорячи про розбросіння, переможені, і особливо Угорщина, вимагають права на побільшення своїх армій, які при сучасних обставинах ледве вистачають для утримання внутрішнього порядку, і пограничної сторожі, але не можуть служити цілям національної оборони.

Це і була одна з двох основних тем цих ділових дебатів. Д р у г а була в п с у н е н а у к р а ї н с ь к о ю д е л е г а ц і є ю . Це коли обмірковувалася коротка резолюція про святочне відзначення річниці пакту Бріана-Келого, що ставить війну по-за законом, український делегат проф. Р. Смаль-Стоцький заявив, що слідує:

«В імені Української делегації маю за шану широко і сердечно підтримати внесок про вшанування річниці пакту Бріана-Келого. Але рівночасно мушу пригадати асамблеї, що большевики, які підписали пакт, вважають війну, як засіб своєї державної політики і сили, та тримають у військовій

окупації України і Кавказ, захоплені ними по кривавих війнах. Ця окупація продовжується і нині і весь український народ відчуває її, як надругу над духом пакта Бріана-Келого».

Про совітську небезпеку на комісії по розбросненню не сміливо підняв голос один з делегатів, але в комісії це питання так і не дебатувалося: прихильні пацифісти воліють ховати голову в пісок і мріяти про фантастичний мир. Але в кулуарах з приватних розмов можна було бачити, що чимало делегатів турбуються небезпекою зі Сходу. Тільки ніхто не зважувався ще сказати широко і одверто, аж поки цього не зробила українська делегація.

У вівторок 26 травня останнім промовцем був записаний проф. Шульгин. Подаємо його промову текстально:

«Пане Голово, Пані і Панове,

Забіраючи слово в справі розброснення, я мушу перш за все заявити, що не маю жадного наміру заперечувати будь-що в резолюціях, що стоять у нас на порядку денному. Я приймаю їх зарані і цілком. Хочу ж я зробити де-які зауваження і звернути вашу увагу на одно питання великого значіння. Але знов таки резолюції нових я не вношу, бо не все можна розрішити резолюціями.

Вас може дивує, чому український делегат забірає слово в справі розброснення. Адже ж Україна є розброснена більш, як би вона того хотіла, адже ж вона є окупованою чужим військом.

Але я хочу говорити так, як мусять говорити добрий європеєць. Сеніор наших зборів, граф Апоньї дуже влучно сказав про сполучення ідеї патріотизму з ідеєю служби загально людським інтересам. Отже наші патріотичні інтереси тісно зв'язані з інтересами Західньої Європи. Розцвіт, нормальний розвиток, лад і забезпеченість останньої це є *conditio sine qua non* визволення нашої власної країни. Коли б Західня Европа опинилася в стані анархії і неладу, на нашу батьківщину опустилася б ще чорніша ніч, як зараз, бо у нас би тоді не було ні виходу, ні надії.

От через що в час, коли ви обмірковуєте питання про розброснення, я підіймаю тут тісно з ним зв'язане питання про забезпеченість (*la sécurité*), але забезпеченість не поодиноких держав (про це не раз підіймалася мова), а про з а б е з п е ч е н і є с т ь цілої Західньої Європи.

У ваших резолюціях що-до забезпеченості (*sécurité*) поодиноких європейських чи інших держав, членів Ліги Націй, згадуються і Локарно, і арбітраж, і інші договори. Тут справді маються реальні гарантії, але чим гарантується забезпеченість Європи з боку не членів Ліги Націй і зокрема СССР?

Єдиний пакт, що її керівники підписали, є пакт Бріана-Келого. Але відомо, що цей пакт має більше м о р а л ь н е, ніж формальне значіння, жадних реальних санкцій там немає. А яке ж при цих умовах має значіння підпис під чим актом большевиків, що людську мораль вважають за «буржуазні» забобони? Яке значіння має цей підпис цих совітських заправил, коли, підписуючи акт, що ставить війну по-за законом, вони в той же мент тримали і тримають у військовій окупації і Україну, і Кавказ?

Які ж правдиві наміри большевиків? Вони сподівалися на те, що після великої війни світова соціальна революція прийде досить легко. Але помилилися. Тоді зрозуміли вони, що для революції потрібна нова світова завірюха і стали готуватися до війни. Звідси виходить їхній план п'ятиліткі. Помилуються ті, що думають, начеб-то цей план має на меті інтереси розвитку економічного країни. Не тільки тепер за п'ятиліткі совітським підданам стало особливо тяжко жити, але і в майбутньому немає підстав думати, щоб п'ятилітка їм стала

чимсь у пригоді. Вона має на увазі не інтереси споживача, а виключно мілітаристичні цілі. Всі зусилля совітів направлені на металургію і машинобудівничу промисловість, яка зростає більш, як в чотири рази, порівнюючи з довійськовими часами. Вони готують трактори, але ті самі заводи, без жадного труда можуть перейти на будівництво танків. Так само колосально розвивається хемічна індустрія, що переходить далеко всі можливі потреби індустріальні і споживача. Все це працює для військових цілей і в ССРСР готуються до того, щоб мати зброю не тільки самим, але дати її всесвітньому пролетаріатові. Не можна не звернути також особливий уваги на колосальні успіхи що-до будівництва аеропланів в ССРСР.

Разом з тим совітські провідники всіма мірами, найбільш штурчними, запевняють червону армію і населення, що проти Союзу готується велика коаліція і цим виправдують свої військові приготування у всіх галузях життя, будуючи відповідні шляхи, готуючи мобілізацію і т. и.

Існує ціла література, спеціальні катедри у військовій академії присвячені тому, як робити повстання в буржуазних країнах, як піднімати колонії проти їхніх метрополій.

Отже чи є ця небезпека війни неминуча і близька? Мушу сказати, що коли досі війни ще не маємо, то це пояснюється тим надзвичайно лихим внутрішнім станом, в якому знаходиться зараз ССРСР. Уряд боїться, що в час війни зброя повернеться проти нього, проти всього совітського режиму. Далі большевики вважають, що Європа ще не зовсім «готова» до нападу і чекають свого часу.

Що ж робити проти небезпеки із Сходу? Ми гадаємо, що запобігти їй можливо, оскільки а) Європа знайде вихід з економічної кризи, і ми віримо, що вихід, звичайно, буде і б) оскільки держави Заходу порозуміються між собою і не будуть до своїх розрахунків втягувати Схід.

І от, на жаль, що-до цієї останньої умови, то все робиться як раз навпаки. Не тільки втягуються совіти у внутрішні відносини Європи, а ця остання своїми ж руками озброє, фінансує совіти і їхню п'ятилітку. Гроші, техніка, військові експерти Заходу будують військову силу ССРСР. І я з прикрістю мушу констатувати, що перед в цьому веде велика нація, яку я дуже поважаю, нація поетів і філософів, яка дає зброю тим, що хочуть знищити все те, що ці поети і філософи, що цивілізоване людство збудувало. Досить нагадати ревеляції члена рейхстага Франца Кунстлера і різні брошури і газети самої Німеччини, які я маю в своєму розпорядженні, щоб зрозуміти всю поважність цього питання.

Але зрештою ви самі краще знаєте свої сили. Вам, західнім європейцям, видніше, чи безпечно чи ні озброювати совіти. Може дійсно, ви такі могутні, що цю небезпеку зможете легко побороти, але дозвольте звернутися тут до вас в імені тих, що сидять під ярмом совітського режиму, тих, що не знаходяться під протекторатом ні Ліги Націй, ні наших ідей, і вони б вам сказали от що: — «Хочете розброюватися — дуже добре, хочете миритися між собою, — ще краще, але за одно вас просимо: не давайте в руки зброю тим, хто нас так нелюдські скував у кайдани» (бурхливі оплески).

Резолюції і додатків до резолюції я не вношу. Тут потрібні діла, а не слова. Ми не просимо у вас допомоги для України, ми її самі знайдемо силу, щоб визволитися, але озброєння со-вітів мусить припинитися; ця зброя дає їм змогу тримати в окупації Україну, Кавказ, Туркестан; ця зброя тримає в рабстві

навіть самих росіян, що теж терплять тяжко від свого совітського уряду. Коли йде мова про розбросення, то тим більше нелогічне озброєння совітів».

Проф. Шульгин сходить з трибуни під оплески майже цілої саги (серед англійців і німців — тихо). Багато делегатів встають і здоровлять демонстративно промовця. Де-хто говорить, що це одинока промова, що звела дебати з неба на землю.

На другий день дебати знов розпочалися. Першою говорила княгиня Кантакузен (Румунія), яка в своїй промові цілком підтвердила все те, що український делегат говорив напередодні що-до совітської небезпеки. Стисло, але рішуче звертала делегатка увагу на військові приготування, на комсомольські організації, на розвиток хемічної індустрії і будівлю аеропланів.

Після довгої промови графа Апоньї, за яку ми говорили вище, виступив ще проф. Панграті, сліпий делегат Румунії, він же голова румунської академії. Промовець з пафосом закликав всіх присутніх «звернути, як найбільшу увагу на промову бувшого міністра в національному уряді України» і теж з притиском повторив всі його основні тези.

До цієї теми підійшов і проф. Шахович (Югославія), який так розпочав текстурально свою промову:

«Ми тут вислухали з інтересом промови, виголошені вчора і сьогодні. Але я не буду ховати того, що моє захоплення було найбільш глибоким, коли я слухав з особливою увагою точні і красномовні слова мого друга, проф. Шульгина, який, дозволяйте мені сказати, поставив де-які проблеми колосального значіння, поставив питання, тісно зв'язані з розбросенням і які можуть мати надзвичайні наслідки».

Далі промовець говорить, що успіх конференції про розбросення залежить від того, чи будуть почувати народи себе в безпечності, бо розбросення і забезпеченість (*le desarmement et la sécurité*) як найтісніше з собою зв'язані.

До цієї ж теми про забезпеченість Європи, відповідаючи попереднім промовцям, повернулася і пані Малятер Сельс, голова французької делегації, яка в дуже піднесених тонах говорила за проблему мира і визнала важливість проблеми забезпеченості держав зі Сходу.

Докладчик п. Рален (бельгієць і «евентуальний», як говорять, міністр закордонних справ Бельгії в разі утворення соціалістичного уряду) одповідав головним чином графу Апоньї і тим, хто порушив справу небезпеки із Сходу. Здається, не дивлячися на всю свою паціфістичну аргументацію, промовець не задовольнив ні одну, ні другу сторону.

Він питає, чого ж хочуть делегати? Хрестового походу проти ССРСР (у відповідь кілька оплесків)? Чи не краще притягнути і совіти до розбросення, і коли вони дадуть підпис під відповідним актом в Женеві, це і буде необхідна нам гарантія (граф Апоньї, що сидить поруч в президії, усміхається і безнадійно махає рукою). Совіти бояться, що на них нападуть і тому озброюються і т. д. На ці наївні речі одповідати було вже годі (дебати закінчені) тай не справили вони жадного вражіння. До цих тем очевидно дебати ріжких комісії Унії не раз повернуться, а тим часом на тему промови проф. Шульгина велося в Будапешті чимало цікавих културних розмов.

Л. Г.

(Продовження далі)



Культурне свято в Подєбрадах

16 травня ц. р. Українська Господарська Академія в Подєбрадах святкувала свій академічний день. Традиція цього свята має свої добрі сторони. Вшановуючи річницю свого заснування, наша одинока висока політехнічна школа разом з тим має можливість зробити огляд доконаного, аби з новими силами, усвідомивши собі нові завдання, продовжувати працю на полі української культури. Такий огляд виконаного відбувся на святочній академії, улаштованій з приводу історичної дати в життю Подєбрадської Академії.

По відкритті академії і привітання ректором проф. Іваницьким присутніх гостей—чехів, представників українських високих шкіл та різних науково-культурних та професійних організацій, проректор Академії проф. Бич виголосив дуже цікаве справоздання про діяльність та сучасний стан Академії. Наводимо з цього доклада, а рівнож зі вступного слова ректора проф. Іваницького деякі дані.

16 травня 1922 року Міністерство Хліборобства затвердило статут Академії. Фактично своє снування школа почала раніше, а саме 28 квітня 1922 р., коли відбулося перше засідання Професорської Ради. Ініціатива заснування Академії належить Українському Громадському Комітетові в Празі, з яким Академія на перших початках свого існування була тісно зв'язана. Але з 28 серпня 1923 р. Академія була від Комітету відділена і усамостійнена. До 1928 р. Академія в справах адміністративних та господарських підлягала Міністерству Закордонних справ, а в справах навчальних — Міністерству Хліборобства. Від р. 1928 Академія цілковито во всіх справах підлягає Міністерству Хліборобства.

В процесі своєї організації Академії довелося перебороти чимало всьлякого роду труднощів. Але доброзичливе відношення чехословацького уряду та громадянства з однієї сторони, а з другої сторони енергія та відданість справі з боку професури та студентства спричинилися до дуже швидкого, буйного розвитку школи.

Організаційний період Академії закінчився на початку 1927 р., коли був переведений перший випуск інженерів. До 1926 р. слухачі Академії комплектувалися майже виключно з емігрантів. З 1926 р. до Академії в дуже помітній кількості почали прибувати слухачі з українських земель. Період нормального функціонування школи був загальмований роспорядження Міністерства Хліборобства з дня 3 липня 1928 р. про поступову ліквідацію Академії. Отже, як що обставини не зміняться, то Академія, як школа, нині доживає свій останній семестр. В сучасний момент уживаються заходи до відновлення прийому студентів і треба щиро побажати, аби всі пороблені кроки мали добрий вислід.

Академія утримується з субвенцій, які дає чехословацький уряд. Майно Академії на цей час оцінюється в 1.600.000 кор. чеських. Сучасний лекторський персонал складається з 78 членів. Наукова діяльність професури Академії проявилася в численних публікаціях, яких за існування Академії по приблизному, зменшеному підрахунку нараховується 700.

Для підготовки до наукової праці при Академії працювало 62 професорських стипендіати, з них 41 вже успішно закінчили свою підготовку;

Видавнича діяльність Академії на початках розвивалася в напрямі забезпечення студентів Академії українськими підручниками з дисциплін, що викладалися в Академії. В дальшому розвитку прийшло до видання чисто наукових праць професорів, але з огляду на обмеженість коштів, ця справа не прибрала належної широти. Досі вийшло друком 2 томи «Записок Академії» і в цих днях має вийти 3-й том розміром біля 30 друк. аркушів. Заслужовує згадки теж друком видана праця доцента О. І. Бочковського «Т. Г. Масарик, національна проблема та українське питання».

Для спеціальних праць при Академії засновано низку навчально-допо-

могових установ, як то кабінетів, лабораторій то-що. Ці установи поповнювалися не лише пристроями, купленими за готові гроші, але також дуже цінними діаграмами та збірками, що їх впорядила професура та студентство Академії власноручно.

Найкоштовнішим майном Академії є бібліотека Академії, що нараховує біля 29.000 томів, з них 22 відс. в українській мові. Бібліотека що до літератури для студіювання господарських проблем України по справедливості може вважатися однією з найбагатших книгозбірень.

За перших шість років на Академію вписалося 786 слухачів. Закінчило вже Академію з титулом інженера 444 особи, а саме: 103 агрономи, 78 лісників, 46 хеміко-технологів, 98 гідротехників, 129 економістів, кооператорів та статистиків. Інженери, що скінчили Академію, розмістилися на працю по 16 країнах Європи, Азії та Америки.

Студенти-емігранти в більшості під час студій в Академії діставали допомогу від чехословацького уряду. Краєва молодь студіює на власні кошти. Незаможним студентам допомагає Благодійно-Допомоговий Комітет, який протягом останніх п'яти років видав з коштів ним зібраних допомог на суму по-над 520.000 кч. Крім того студентство організувало всілякі самопоміжні заклади для поліпшення своєї екзистенції, як то споживчі та кредитові кооперативи, видавничі товариства і т. п.

Навколо Академії гуртується біля 50 різних організацій. З них: 9 науково-професійних та фахових, 10 культурно-просвітних, 12 культурно-економічних та 19 суто культурних, мистецьких та спортових. Ці організації наві'язують зв'язки зі спорідненими організаціями як українськими, так і чеськими та міжнародними, і часто діяльно ведуть пропаганду наших визвольних змагань.

Після зачитання Проректором Академії справоздання, Ректор, професор Іваницький вилословив науковий виклад на тему «Наука лісовирощення за Георгієм Людвігом Гартігом».

На закінчення урочистости були зачитані одержані з нагоди академічного дня численні привітання від різних установ, організацій та осіб.

Цьогож дня в помешканню Академії було впоряджено виставу видань Академії та дипломних праць її абсолювентів. Виставу відвідало біля 400 осіб, в тому числі дві високошкільні екскурсії: спільна екскурсія студентів Чеської техніки та спілки болгарських студентів в Празі і екскурсія товариства жидівських студентів-медиків Німецького Університету в Празі. Голова спілки болгарських студентів підкреслив своє щире захоплення з тієї великої культурної праці, яку перевели професори та студентство Академії, і висловив надію, що ті почуття симпатії, які лучать обидва братні слов'янські народи — болгарський та український — будуть поглиблюватися та кріпшати.

Річний огляд виконаної праці виявив поруч з труднощами, з якими боролася і бореться наша одинока свобідна технічна висока школа, і дуже цінні здобутки на полі української культури. Академія існує 9 років, — порівнююче короткий вік для життя високої школи, — але низка об'єктивних фактів загального признання та висока оцінка, якою користуються скрізь її учні, свідчать про те, що цей короткий час був використаний з успіхом. Зокрема велике значіння має той факт, що в процесі минулої праці був випробований на практиці тип національної української високої технічної школи, побудований на модерних засадах європейського шкільництва. Це вже є реальний здобуток для української культури й техніки, здобуток цілого українського народу.

«Чесний обов'язок»

Кажуть, що на досвіді попередніх поколінь учаться наступні покоління, а наймудріший поводитир у цій галузі — історія. І здавалося б, що діяч, який хотів би грати провідну роль в якій будь ді-

лянці життя, мусів би не тільки добре тай добре довідатися про те, як у цій ділянці працювали його попередники серед рідного йому народу, але разом з тим і ознайомитися, що саме й як робилося у тій же ділянці життя у інших народів, і які то все мало наслідки.

Та на жаль, всеце теорія, а практика дійсного життя свідчить нам про щось інше.

Здавалося б, минуле «великої Росії» мало б багато кому стати в пригоді, піти в науку. На помилках колишньої Росії багато де-кому і багато де-чого можна було б повчитися. І особливо варто було б повчитися від бувшої Росії, як не т р е б а робити, тим державам, що в їх склад увійшло кілька народів, що на своїй території складають не меншість, а значну більшість.

Візьмемо хоч би й молоду Чеську державу та її складову частину, що добровільно з'єднала своє життя з нею, — Підкарпаття і спинимось лише на одній ділянці життя підкарпатського — на шкільництві.

Вже не раз на цих сторінках обговорювалася ця справа і ми більш менш знаємо про дійсне безладдя у шкільництві на Підкарпаттю, але ми все ж не можемо обминути мовчанкою «працю» одного з чеських «діячів», що займає становище земельного шкільного інспектора на Підкарпаттю — Яна Вондрачека і уславився своїм московільством.

Коли інші «діячі» Підкарпаття, бодай про людське око зберігають пристойність і приховують правдиву діяльність та московсько-чехизаторські тенденції сяким-таким фіговим листком, то пан Вондрачек виступив перед людьми голісеньким і виявив усі свої зоологічні нахили.

Ужгородська «Свобода» з 14 травня б. р. ч. 19 вміщає передовицю «Культуртрегери на виворот» у якій наводить статтю цього пана, що була надрукована у чеському часопису : «Осветовий вестнік Подбрдска (ч. ч. 3 і 4 за 1931 р). під заголовком: «Лідовиховна чінност на Подкарпатске Русі».

Цінізм, який виявив п. Вондрачек у згаданій статті, навіть у російській пресі дуже рідко можна було зустрінути. Тут довів Вондрачек і те, що він у своєму московільстві цілком послідовний і так ним засліплений, що навіть всі помилки колишньої, тай теперішньої, Росії повторює без застереження.

Здається, всякій безсторонній інтелігентній людині ясно, до чого довело насаджування чужої московської школи на Україні та інших інородніх частинах колишньої Росії. Не треба мабуть нікому нагадувати, як упала була грамотність на Україні через московську школу. А ось же п. Вондрачек хоче приміювати і на Підкарпаттю ті самі методи.

Наведемо за «Свободою» один лише уступ із статті п. інспектора:

«При тамошнім хаосі що-до мови «чештіна» є певним, к р и с т а л і з у ю ч и м ґрунтом, який, згідно в природнім законі, — чи до вподоби це кому чи ні — п р и т я г у е до себе «русів», ма-д'ярів і жидів. І це стихійне явище є тим найцікавіше, що воно відбувається без жадного зовнішнього гніту, без жадної зовнішньої допомоги. «Чештіна»

тут ділає своєю внутрішньою культурною силою, своїм визнанням, як державної, всім спільної мови, та своєю надзвичайною близькою спорідненістю з карпаторуською народньою мовою. Підкарпатська Русь чехізується сама, більш того, вона саме кличе до чехізації, і даремно певні кола ставлять перепони на шляху цьому процесові. Тут не може бути мови про будь-яке мовне насильство, про примусову втрату національності чи про штучне винародовлення, як це було за мад'ярських часів. — тут йде справа виключно про взаємне й в згоді з невмолимими природними законами послідовне наближення та зближення двох слав'янських культур, вищої культури чеської та простої народньої культури підкарпатського народу й інших підкарпатських національностей. Цей процес, підпертий взаємними культурними зносинами (чеське шкільництво на Підкарпатській Русі), буденними життєвими потребами та урядовими зносинами, є безупинний».

Закінчує свою статтю автор такими зворушливими словами: чехи «не чекають ні подяки, ні вдячності, вони байдуже ставляться до того, що їм накидається назвисько «культуртрегерів», вони працюють в свідомості, що виконують чесний обов'язок відносно слабшого слов'янського брата».

Ми не будемо полемізувати з п. інспектором, лише порадимо йому познайомитися з досвідом його російських попередників. Та ще скажемо, що подяки за свою «працю» «панам Вондрачкам» дійсно тяжко сподіватися.

Знаємо добре, що на Підкарпаттю москвофіли місцеві, росіяне емігранти, мад'яре і чеські сліпі шовіністи утворили спільний фронт і завзялися робити всілякі перешкоди національному відродженню українського населення.

Та всі ці заходи ні-дочого. Народ наш національно прокидається і на Підкарпаттю, і ми певні, що в нього вистарчить снаги, щоб у нівець повернути заходи всіх руїників з їхнім цинізмом. Певні ми і в тому, що люду нашому в цьому допоможе закон держави Чеської й розум її державних мужів. Мужі ці, — ми певні, не захотять повторювати помилку колишньої Росії.

К. Харитон.

Українське шкільництво в Галичині

Слухаючи на попередньому засіданні Українського Педагогічного Товариства в Празі доклад проф. В. Сімовича про «Українське Шкільництво на Буковині», я набрав переконання, що більшої руїни за ту, що завдали румуни буковинським українцям на просвітньому полі вже не можна собі і уявити. Здавалося, що така дика некультурність у сучасній Європі

ніде більше немає своєї копії, та її не можлива ні в якій іншій країні. Так здавалося тоді, але на останньому засіданню Пед. Т-ва, вислухавши доклад проф. С. Сірополка про «Українське Шкільництво в Галичині», я побачив, що руїна, завдана нашому шкільництву поляками, мало чим рятуниться від буковинської.

* * *

Свій доклад Сірополко розпочав загальним оглядом історії розвитку укр. шкільництва в Галичині, докладніше зупиняючися на окремих моментах успіхів і занепаду в минулому, на де-яких особах і організаціях, що причинилися до піднесення освіти в Галичині, на окремих державних актах, що гальмували розвиток її. Стан шкільництва в Галичині, коли вона з під Польщі дісталася до Австрії (1772 р.), був дуже невідрадний. Тільки згодом, аж з другої половини ХІХ ст., завдяки діяльності окремих осіб (як А. Могильницький) та цілих установ (як напр. Головної Руської Ради, Галицько-Руської Матиці), було досягнуто значніших результатів. В 1850 році на території Галичини налічувалося 1500 шкіл з українською викладавою мовою.

Розвиток українського шкільництва в Галичині все відбувався проти бажань поляків, які від найдавніших часів усіма способами старалися загальмувати його — вносили шкідливі для українців законопроекти в парламенті, перешкоджали в Галицькому соймі і т. и. Треба було боротися, і то дуже тяжко, за кожну українську просвітню організацію. Та ця, хоч і тяжка, боротьба українців у межах колишньої Австро-Угорщини принесла їм не малі здобутки. В цьому відношенню особливо заслуженою була діяльність «Руського Педагогічного Товариства» (з 1881 р.), що його нащадком тепер стало Т-во «Рідна Школа». На передодні світової війни (в 1914 р.) в Галичині було вже 2.612 українських шкіл.

Перейшла війна, відбулася революція її перевороти. Над Галичиною задержалася польська влада. На початку, доки Польща не мала ще міжнародної санкції своєї влади над Галичиною, вона в галузі шкільного законодавства і практики поводитися з українцями обережно і навіть загравала з ними. Ще в 1922 р. в Галичині було 2.505 укр. шкіл, навіть одкривалися нові учительські семінарії. Та так було лише доки Польща не мала в своїх руках певності що-до Галичини. Як тільки стався відомий акт Ради Амбасадорів, Польща наявно змінила свою політику що-до українського шкільництва. Почалася справжня руїна останнього — руїна, що виявилася в усіх просвітніх галузях і насамперед в організації самого управління.

Керма шкільництва в Галичині належить шкільній кураторії у Львові з куратором на чолі. На посаду куратора не тільки що не призначали досі українців, а навпаки —, з правила, проти - українця. Нижчим органом шкільного управління є Шкільні Ради та шкільні інспектори. Шкільні Ради побудовані так, що в них українці завжди в меншості, а серед шкільних інспекторів, яких на Львівську кураторію припадає 64, — ні одного українця, так само як і на 366 шкільних інспекторів у цілій Речі-посполитій Польській немає ні одного українця. Чи можна після цього дивуватися, що українське шкільництво в Галичині зруйноване, а рештки його придушені. Душити будь-який український національний прояв у школі і по-за школою допомагають ще також і різні органи адміністративної влади, які в поводженні з українцями відчувають цілком вільну руку.

Руїна українського шкільництва в Галичині переведена в той спосіб, що частина укр. шкіл знищена зовсім, частина перетворена на польські, а велика кількість їх спольщена чи утравізована. В кресовому шкільному законі, що ним заводиться утравізація, доцільність і konieczність її мотивувалися насамперед педагогічними принципами. На ділі ж польська практика виявила, що утравізація добра лише в приміненню до шкіл

українських; що ж торкається шкіл польських, то вона шкідлива і не переводиться зовсім. Саме переведення утравізації укр. шкіл повело фактично до їх повного спольщення, бо навіть наука читання й письма з першого ж року навчання в цих школах провадиться по польському.

Спольщення закладів укр. народнього шкільництва загалом провадиться дуже ґрунтовно. Народні школи мусять вести все діловодство по польськи, їм приписано керуватися польськими навчальними планами. Українські діти в школах мусять співати польських національно-патріотичних пісень; в цих піснях, рівно ж як і в польських шкільних підручниках, що з них наші діти мають вчитися історії рідного краю, українські герої, що змагалися з поляками за Львів, кваліфікуються, як дикі орди.

Шкільна кураторія не апробує укр. шкільних підручників, вживас до них крайньої цензури: доходить до того, що з укр. букварів усувають навіть молитву Господню по українському. Українське учительство «в інтересах справи» переміщають до чисто польських країв, а до Галичини призначають учителями поляків та панчішкових панянок. В боротьбі з українською культурою польська влада, а з нею і польське громадянство не перебірають в засобах. У наслідок цього в 1928-29 р. в Галичині лишилося всього 651 укр. школа. Це значить, що майже 90 відс. українських дітей лишається по-за школою, або ж мусять ходити до шкіл польських. Такими ото є придбання галицьких українців під Польщею в галузі нижчого народнього шкільництва. Не ліпшими вони є також і в галузі шкільництва середнього.

У Галичині за весь час панування там польської влади не засновано ні одної української державної гімназії. Навпаки — були спроби зліквідувати де-що із старих середншкільних установ (6 державних та 12 приватніх). В останній час ці спроби мали успіх — було скасовано укр. гімназію в Тарнополі, Рогатині і Дорогобичі. В тих небагатьох українських середніх школах, які ще лишилися, заведено навчання й іспити польської мови і то від самого початку.

В той час, коли укр. пластовий рух систематично переслідувався польськими чинниками і нарешті в 1930 р. укр. пластові організації були розв'язані зовсім, в польських школах серед учнів плекається військовий дух, засновуються польські військові організації, відбуваються військові вправи (з крисами і т. и.) і навіть справні військові маневри. І все це в душі явної ненависті до всього українського.

Про розвиток професійного українського шкільництва польська влада також не дбає зовсім. Доказом цього є той факт, що в цілій Галичині немає ні одної української державної професійної школи. Фахова освіта підтримується лише приватнім шкільництвом.

Торкнувся докладчик і справи високого українського шкільництва в Галичині. Такого шкільництва в цей час немає, але воно має теж свою історію. Польська влада скасувала тих 7 чи 8 українських катедр, що були свого часу засновані на Львівському університеті, і своїм переслідуванням довела до занепаду таємне українське шкільництво у Львові. В той же час Польща не виконала досі і у найменшій мірі своїх міжнародніх обов'язань що-до заснування укр. високих шкіл. Історія боротьби Польщі з укр. високим шкільництвом містить для польського уряду і суспільства дуже ганебні сторінки. Формально відсоткова норма на високих школах польських не заведена, але вступ туди для укр. кандидатів фактично дуже утруднене (дійшло вже й до лікарських оглядів студентства). Не диво отже, що хто тільки має якусь можливість, тікає з Польщі студіювати за кордон. Але і у цьому відношенні польська влада не забаралася поставити тяжкі перешкоди, а саме своїми умовами нострифікації чужоземних дипломів.

Загальні висновки референта сумні, як сумна і сама дійсність україн-

ського шкільництва в Галичині: 1. українське державне шкільництво в Галичині фактично ліквідоване, 2. польська влада й суспільство намагається відірвати нашу молодь од української культури і для досягнення цього не гидує вживати усякі заходи.

При кінці свого доповіді проф. Сірополко зупинився й на відношенню та праці самого укр. громадянства в шкільній справі, як воно реагувало на польські утиски. Докладчик нагадав про такі моменти, як організація тасного шкільництва, організація професійно-просвітніх товариств 1. «Рідної Школи», 2. «Взаємної Допомоги українського вчительства» та 3. «Учительської Громади»; підкреслив потребу тіснішого об'єднання та більшої концентрації українських сил і необхідність привернення світової opinіo до справи українського шкільництва в Галичині.

Доклад проф. Сірополка викликав серед присутніх живий обмін думок. Дуже цінні додатки до поданого матеріялу поробив проф. Сімович, який особливо підкреслив той факт, що всі українські школи в Галичині є класичними.

С. П.

П'яті роковини смерти С. Петлюри

У Варшаві

В п'яту річницю смерти С. Петлюри 25 травня с. р. відбулася у Варшаві в соборі св. Магдалини урочиста панахида, яку українською мовою відправив настоятель Жировецького монастиря п. о. архимандрит Полікарп Сікорський.

Того ж самого дня у вечері в салі мійської ради відбулася урочиста академія присвячена його пам'яті. Академію було відкрито співом молитви «Боже великий, єдиний», яку присутні вислухали стоючи. Голова Головної Управи УЦК п. М. Ковальський звернувся до присутніх з промовою, в якій порівняв становище в нашій визвольній боротьбі в момент смерти С. Петлюри і в п'яту річницю його смерти. В дальший програм академії увійшли: реферат проф. В. Садовського — «Постать Петлюри» і концертна частина, яка складалася з тріо «Україна» у виконанні пані Дмитрашівни та п. п. Любанського і Пухальського при акомпаніменті пані Д'яченкової та низки українських пісень, які виконав Український Національний Хор ім. М. Лисенка під орудою п. С. Сологуба.

Академію було закрито співом національного гімну.

Жалібний день в Українській Станиці в Каліші

Ще за тиждень до 25. V. б. р. по Станиці і її околицях розійшлися підписні листи від Правління Української Станиці по збору пожертв на нашкультурний набуток за кордоном—Бібліотеку в Парижі імені покійного Головного Отамана Війська і Флоти Української Народньої Республіки Симона Петлюри. В той же час Товариство вояків Армії УНР, яке творчий спадкоємець ідей, проklamованих небіжчиком, в порозумінні з Правлінням Станиці і місцевими українськими організаціями приступило, як і в попередні 2 роки, до праці по підготовці обходження жалібного дня.

До 24. V. вже було оповіщено на письмі укр. організації про день, час і порядок обходження, про це ж було оголошено в польському часописі, а в самій Станиці було викинуто жалібний плакат.

24. V. в неділю в Станичній церкві під час відправи пан-отець Брінд-



З вистави пам'яті С. Петлюри в Бібліотеці його імені в Парижі.

зан виголосив проповідь, присвячену пам'яті небіжчика, і закликав парафіян своїм скромним даром на бібліотеку в Парижі прислужитися увіковіченню його пам'яті. Тут же в церкві було переведено збір на бібліотеку. А після церкви діти школи перевели карнавальний збір по Станиці на ту ж ціль.

25. V. зранку в Станиці зібралось безліч люду. Крім сталих мешканців тут були і з міста (Каліша), і зі Скальмержиць, і зі Щипьорна, і з Добжиці і інших дооколичних сел. Були навіть з далекого повіту. Ні спека, ні далека дорога не стала їм на перешкоді в цей день. Були і гості: поляки — симпатичні.

О год. 11 в церкві розпочинається урочисту панахиду. Церква всіх не вміщає, стоять на подвір'ї. Близь тисячі вогників. Чула проповідь панотця і... «вічна пам'ять»...

О год. 12 жалібна академія в Станичному театрі. Вся сцена, навіть рама в квітах. По середині сцени, на високому постаменті, погруддя небіжчика. По боках струнко вартують бой-скаути. Двоє дітей схилилося вниз. Майорять похилені прапори. І безліч, ліс живих квітів.

Театр повен по береги.

Академію відкриває вступним словом Голова Управи Товариства вояків, він же Голова Правління Станиці, генерал Куш. Хвилина мовчанки пам'яті покійного і зі сцени полились звуки «Жалібного марша», муз. Лисенка. Його прекрасно співає під акомпанімент власного станичного піаніно мішаний станичний хор. Далі змістовна, чула промова підполк. Середи з фінальним заклинком «до щину». Слухачі захоплені. Останні слова і знову «Жалібна пісня», муз. Чайковського, у виконавці струнної гімназіальної оркестри. Сутінок смутку розвівають своїм молодечим запалом дві декламаторки віршів К.-Костенка, учениці Станичної гімназії: Т. Козакевичівна і Х. Юцківна, а потім і сам автор віршів виходить на сцену. Він декламує свій, присвячений на сьогодні, вірш «Офіра». Заклик до боротьби, гасла: «Україна по-над усе», волюнтаризм, енергетика захоплюють слухачів до ентузіазму. Ще один виступ оркестри, і академію закінчується національним гімном. Всі встають. Мертва тиша. Останній акорд і публіка починає потроху розходитись, опускаючи свою убогу лепту, яко добротний даток на бібліотеку ім. небіжчика, до карнавок, що стоять при виході з театру. Розходяться не прибиті горем, з опущеними руками, а з гордо піднятою головою за свого національного героя, що власною кров'ю скріпив свій державно-творчий пройдений етап; розходяться з повною вірою в свою українську правду і з готовністю й собі на ділі доказати вірність ідеалам покійного. Вражіння виноситься настільки сильне, що й решта дня в Станиці проходить під певним відбитком глибини відчуття і емоційних нюансів пережитого.

Так обходили свій жалібний день станичники. А понеже в Станиці сконцентровано елмент еміграції, що активно може реагувати на події в боротьбі за створення державного організму, ц. т. у к р а ї н с ь к е в і й с ь к о , то день цей в історії укр. визвольного руху показав, що й на сьогодні творча енергія синів укр. народу не зломлена, а визвольний рух не припинився, він лише прийняв часово інші форми, не будучи всеж порушеним ні в своїй основі, ні в своїх напрямках.

В. Т.

— Дні С. Петлюри в Бидгощі

Заходами Уповноваженого УЦК на м. Бидгощ та околиці інж. О. Рибалко-Рибальченка улаштовано і відправлено було 24 травня с. р. в місцевій церкві православній панахиду по бл. пам. С. Петлюрі, Головному Отаманові Військ УНР. На панахиді в церкві були присутні всі члени Бидгощської української колонії і багато співчуваючих. Співав церковний хор. Туга і смуток — були на обличчю присутніх. Панахида перейшла в надзвичайно урочистім і піднесенім настрої.



Фотографії з похорону та стрічки з піснів з той-ж вистави.

Дні пам'яті С. Петлюри в Празі

Міжорганізаційний Комітет для вшанування пам'яті С. Петлюри улаштував 25 травня ц. р. в 3 г. по обіді в п'яту річницю смерті нашого національного героя панахиду в церкві св. Микулаша в Празі. На панахиді співав український хор під орудою п. Шуровської. Того ж 25 травня було улаштовано академію пам'яті С. Ржеглюри в Ржевніцях під Прагою.

29-го травня Українським Республікансько-Демократичним Клубом разом з Українським Об'єднанням було улаштовано урочисту академію, присвячену п'ятій річниці смерті С. Петлюри. На академії виступав голова Клубу проф. М. Славінський (вступне слово), доцент Б. Лісянський подав реферат на тему «Історичний силует С. В. Петлюри» і М. Битинський — «Петлюра та Орлик». Крім рефератів на академії було виконано тріо (чельо, скрипка і піано) «На смерть героя», музика П. Чайковського.

Академія в Подєбрадах

25-V б. р., в день трагічної смерті Головного Отамана Симона Петлюри, подєбрадська колонія зібралась на урочисту Академію, присвячену пам'яті національного героя.

Академію відкрив Ректор укр. Господ. Академії проф. Іваницький, і по короткій промові передав слово доц. Б. Лісянському, що яскраво і з чуттям окреслив «Історичний силует С. В. Петлюри».

Третій промовець М. Битинський прочитав короткий реферат «Петлюра та Орлик». Промовець згадав про два історичні сумні дні в місяці травні — день 25-го травня — день смерті Головного Отамана С. Петлюри та день 26-го травня — день смерті гетьмана Пилипа Орлика. Він провів аналогію між діяльністю цих двох українських патріотів, що були провідниками двох українських військово-політичних еміграцій. Хоч їх ділили майже 2 століття, однак ідеї і стремління їх обох були однакові, як подібна їх смерть на чужині.

Численна аудиторія з цікавістю і в урочистому настрої вислухала обидва реферати.

Під час академії було переведено збірку на Бібліотеку ім. С. В. Петлюри в Парижі.

Жалібна академія в Ржевніцях

25 травня в Ржевніцях біля Праги відбулися урочистості 5-ої річниці з дня смерті бл. пам. Голови Директорії і Головного Отамана Армії УНР С. Петлюри, заініційовані і організовані групою учнів та госпітантів місцевої української гімназії. Академія складалася з реферату та декламацій на теми нашої визвольної боротьби, в яких взяли участь: М. Підмалівська, Л. Тимешківна, Н. Корійчуківна, В. Трутенко та М. Бажанський. Матеріалом для більшості декламацій послужили нові, що досі ніде неопубліковані, перлини Олесевої лірики, які їхній автор ласкаво передав до розпоряджості організаторів академії.

Протягом цілого свята біля удекорованого в прапори та квіти портрету С. Петлюри несли почесну варту юнаки 7-го куріня старших пластунів; цей курінь зорганізовано силами галицької молоді, що опустила край і вдалася закінчувати свою середню освіту до Чехословащини.

Поважністю свого програму і добрим його виконанням академія справила на присутніх приємне враження. Але найціннішим у ній було те, що являла вона собою самостійний витвір української шкільної молоді, була виявом ініціативи і організаційного хисту нашої молодішої генерації. Присутність у складі упорядчників академії та виконавців його програму учнів та учениць з різних українських земель була також виразною маніфестацією гасла соборности. Це продовжувало у всіх відвідувачів академії приємне пересвідчення в тому, що скупчена біля гімназії молодь орієн-



Учасники шкільної академії в Гжевицях.

тується на невмирущі традиції нашої визвольної боротьби, пам'ять жертв якої вона уміє належно шанувати.

Б. Лисаєвський.

Уроцистість пам'яті С. Петлюри в Чернівцях

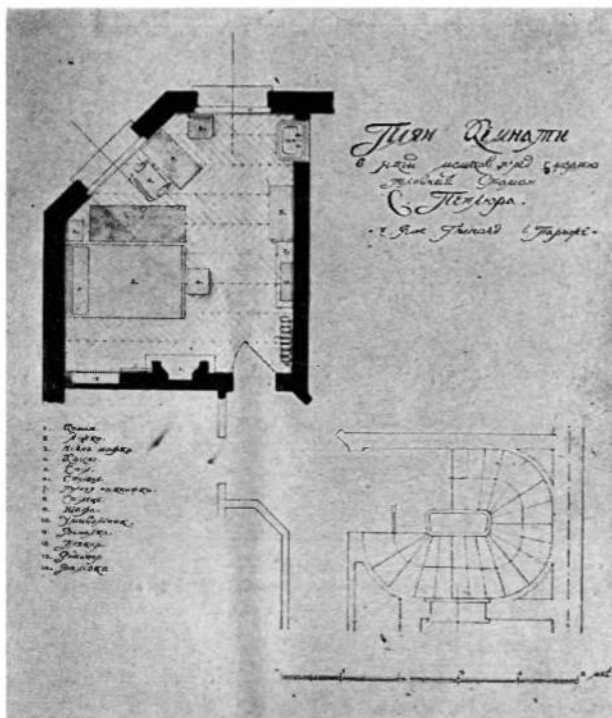
Українське громадянство в Чернівцях вшанувало пам'ять Голови Директорії і Головного Отамана С. Петлюри в неділю 24 травня у великій залі «Народнього Дому».

Перед присутніми на тлі національних фарб, на загорнутому в чорне постаменті був приміщений образ С. Петлюри (власність Академ. Т-ва «Чорномор'я») роботи воєнка проф. маляра Веденівського. Національні прапори, що прикрашували образ, перетинала широка чорна стрічка, на якій ясніли золотом тиснені слова «Вічна пам'ять — борцям за Україну». Люстри на залі загорнуті в чорний кресп. Настрій піднесений, святочний.

В 11 год. 30 хв. вступним словом відкриває святочну академію голова Комітету відомий діяч д-р Лев Когут. Між иншим, заслужений промовець сказав, що даремно де-хто з малоознайомих з нашим минулим наших громадян старається підсунути С. Петлюрі якусь то «зраду». Як вияснилося тепер, каже промовець, як показали події опісля, С. Петлюра не лише що мав рацію в своїм політичнім поступованню, але й був великої відваги чоловік.

Перший виклад має інж. С. Радзівєвський. Він з запалом говорить про нашу боротьбу за незалежність батьківщини та про ту велику, а разом з тим і тяжку роль, яка випала на долю С. Петлюри в цій боротьбі.

— Коли ми, помимо наших колосальних жертв, не досягнули своєї мети, то виною тому, — каже промовець, — не державний провід С. Петлюри, або инших наших провідників, а ми самі через нашу рабську вдачу і відсутність національної амбіції. Це останнє найліпше виявили ми, як під час убивства С. Петлюри, так і під час процесу Шварцбарда.



План кінозали С. Петлюри в Парижі
(Робота М. Шумицького, з Музею пам'яті С. Петлюри)

Чоловічий хор Української Мішанської Читальні в Чернівцях під орудою інж. Радзівського після цього відспівав пісню: «Уже років з двіста».

Другим з черги говорить повстанець п. М. Григулець. Промовець звертає увагу на той факт, що кожний народ має своїх героїв, а також і день, коли святкує їх пам'ять. Героїв маємо і ми, можливо, що під цим взглядом ми одна з багатих націй, а от вшанувати їх пам'ять, знайти один день на рік, ми так і не спроможемося. Тому-то наше сьогоднішнє свято на честь пам'яті С. Петлюри нехай разом з цим буде і святом на честь наших знаних і незнаних героїв-мучеників за Україну.

Під тихий спів «Отче наш» і «Вічна пам'ять» п. М. Григулець оголошує пом'яник, який починається іменем вождя — С. Петлюри.

Пом'яник присутні в глибокій сумі вислуховують стоячи.

Далі забирає слово полк. Д. Антончук. В своїй промові він яскравими фарбами малює образ рострілу коло Базару 359 героїв-повстанців, які перед лицем смерті кинули в плюгаве обличчя катів таке грізне для ворогів: «Ще не вмерла Україна».

Свою промову полк. Антончук закінчив такими словами: «Вже надходить день, коли по всіх просторах України пролунає для живих і мертвих радости і щастя крик:

«Мамо, кат помер!»

На останнє виступив знову д-р Л. Когут. Від імені Комітету дякує він численній збірній громаді за участь і, разом з тим, просить не забувати своїми датками Бібліотеку в Парижі, яка носить ім'я Головного Отамана С. Петлюри.

Французьке Товариство Українознавства і Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі.

Французьке Т-во Українознавства («Cercle d'Etudes Ukrainiennes»), народження якого ми вітали свого часу і перші виступи прилюдні з прихильністю зустріли, розвиває далі свою корисну діяльність. Нагадаємо, що те Т-во об'єднав в собі видатні наукові, літературні та публіцистичні сили французькі і має своєю метою вивчати Україну, студіювати усі проблеми, зв'язані з її минулим та сучасним. Це завдання Т-ва наближає його до Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, що саме дбає про те, щоб зібрати в світовій столиці усі матеріали, необхідні для студій над Україною.

Звідси само собою випливає бажаність тіснішого зв'язку між цими двома установами — чисто французькою і широко-українською, необхідність щільнішого контакту між ними. Рада Т-ва Українознавства, намічаючи на новий сезон цілу низку курсів та викладів, звернулася до Бібліотеки ім. С. Петлюри з проханням допомогти їй виконати цей план. Ходить про те, щоб можна було користуватися помешканням Бібліотеки для тих викладів, які потребують географічних мап та ілюстративного матеріалу. Рада Бібліотеки, яка свого часу привітала засновання «Cercle d'Etudes Ukrainiennes», само собою охоче пішла цьому на зустріч і предоставила до розпорядження членів Т-ва Українознавства і своє помешкання, і свої зібрання.

Зроблено вже і перші конкретні кроки в цьому напрямку. В середу, 20-го минулого травня відбулися в помешканні Бібліотеки перші такі збори, уладжені з ініціативи Ради Т-ва Українознавства. Члени Ради Т-ва, на чолі з його головою проф. Фераном, зібралися в скромному помешканні Бібліотеки. Після взаємних привітань, якими обмінялися Голова Т-ва Українознавства п. проф. Феран та Голова Ради Бібліотеки п. В. Прокопович, слово забрав п. Я. Токаржевський-Каращевич, який виступив з докладом про українську працю на культурному полі і вдома, і на чужині. Докладчик в своєму викладі, стислому, але багатому на зміст, строго документованому, ознайомив присутніх з сучасною організацією наукової праці української, дав докладний огляд роботи наших наукових установ, шкіл, товариств, бібліотек та видавництва та підбив підсумки їхнім здобуткам за останній час. Присутні з надзвичайним зацікавленням стежили за інтересним докладом і прислалися до Голови Т-ва п. проф. Ферана, який подякував п. Токаржевському за його цікавий доклад.

Після того французькі гості оглядали Бібліотеку, знайомилися з науковими українськими виданнями, які були спеціально на цей раз розкладені на столах, обдивлялися музеї, присвяченні пам'яті С. Петлюри. Пояснення давали члени Ради Бібліотеки та бібліотекарь. Кільки годин в повних інтересах розмовах пройшли непомітно, і господарі зберегли про цей перший візит своїх французьких приятелів найліпші враження.

Можна тільки широко привітати ці перші кроки на шляху до взаємного наближення цих установ — французької та української, що пов'язані між собою спільним завданням допомагати вивченню України в минулому і сучасному.

С. Ч.

Чеслав Добровольський

(Замість некролога).

У щасливого вороги мруть, у нещасного — друзі.

Оде й ми втратили щирого друга в особі Чеслава Добровольського, що упокоївся на віки 18 травня ц. р. на 50 році свого віку.

Покійний народився в с. Лебединці, Уманського повіту, у маєтку свого батька, доктора медицини. Походив він із польської родини, але змалечку ріс в українському оточенні і вважав себе за українця, хоч і був римокатолицької віри. Скінчивши Уманську гімназію студював право в Київському університеті. Але, перебуваючи в гімназії, а потім в університеті, він не поривав зв'язків із рідними лебединцями і приятелями із селянами та українською інтелігенцією. Злившись душею з українською стихією, що його оточувала, він щиро і гаряче полюбив наш народ, його звичаї, пісні, музику, танці, поезію, літературу і до самої смерти вважав їх за свої рідні, і, як український патріот, болів душею за всі кривди, що їх терпіла Україна в минулому і сучасному. Трохи романтик по вдачі своїй, він завжди мріяв про поворот на Україну вільну, незалежну, щасливу і готовий був служити їй, поки сіл і життя стане.

На еміграції після большевицької окупації України Ч. Добровольський проживав спочатку у Слонімі, а від 1928 р. в Луцьку, де працював у державному земельному банку. У бурхливому чорторії політичної боротьби і шовіністичних національних пристрастей він участі не брав, а віддавав і невеликі грошеві засоби свої, й моральні впливи на підтримку українських освітніх та культурних установ: був членом Луцької «Просвіти», пайщиком вид-ва «Червона Калина», підтримував матеріально Луцьку українську гімназію, брав діяльну участь в допомозі найбільшим учням цієї гімназії, не пропуская ні одної нашої академії, вечірки, театральної вистави і т. п.

Незлічима хвороба серця передчасно звела в могилу цього широкого друга нашого, поляка по крові, українця душею. Поїхавши на спочинок до сестри своєї у Прасниш, він там і помер.

Чималу бібліотеку свою, складену з добірних книжок, переважно українських та де-чого з новітніх видань російською й польською мовами, покійний заповів віддати Луцькій українській гімназії та «Просвіті».

30 травня в українській Чеснохресній церкві та 1 червня у Луцькому катедральному костелі були відправлені панахиди по покійному. Пером йому земля і вічна пам'ять.

М. Л.

З життя й політики

— Гасло відбудови української державности. — Необхідність конкретизації його змісту. — Про культурництво і політичну роботу еміграції. — Перепис еміграції. —

Є цікаве і характеристичне з'явище в громадському житті. Це досить поширене з'явище втрачення конкретного змісту і значіння за тими гаслами, які вживаються найчастіше, які стають об'єктом масового щоденного обороту. Ті гасла, які увіходять у повсякчасну обихідку, починають вважатися чимсь загально зрозумілим і елементарним, чимсь таким, що не вимагає дальших роз'яснень, а в зв'язку з тим, як-що дані гасла такої елементарности не мають, обертаються вони при частому висуванні в голу фразу, в яку або не вкладають жадного місту, або надається їй зміст занадто спрощений, занадто елементарний, цілком невідповідний всій складності того поняття, яке малося на увазі тоді, коли дане гасло висовувалося.

Пояснимо цю нашу думку кількома прикладами — одним, взятим з західно-європейських відносин, і другим з практики ССРСР. В довоєнному західно-європейському соціалізмі — почасти ця звичка лишилася у прихильників цієї ідеології і дотепер — було поширено зловживання гас-

лом «класова боротьба». Як гасло, висунуено було постулат, що належить до складніших соціологічних понять. Хто знає хоч трохи практику і пригадує, як і де пристосувався аж надто вживаний термін класової боротьби, той мусить признати, що в цьому випадкові ми маємо до діла з яскравим прикладом втрачення гаслом його конкретного змісту, з заміною початкового і основного змісту гасла десятком інших, відповідаючим тим конкретним обставинам, за яких цей термін уживався. В ССРСР на протязі тринадцяти з лишком років всіма способами відмінюють гасло: «совітська влада», «вся влада совітам». А між тим немає сумніву, що той добросовісний інтерпретатор, який би тепер, в 1931 році добросовісно хотів нагадати і відновити серед пролетарської суспільности, той зміст, який надавався цим гаслом в роках 1917-1918, попав би коли не в контр-революціонери, то в кожному разі в ухильники од генеральної лінії.

Маючи на увазі цю можливу небезпеку, еволюцію часто вживаних і популярних термінів і гасел, хотіли би ми спинити увагу на часто висованому і повторюваному серед нас, так популярному гаслі, яким є гасло відбудови нашої державности. Хочемо спинити увагу на такому здавалося б зрозумілому і елементарному терміні, бо, думаємо, розкриття і аналіз цього поняття вказує, що маємо тут до діла з гаслом і-постулатом дуже скомплікованим і складним. А часте вживання цього терміну нами спричинюється до того, що ціле скомплікування понять зникає з поля свідомости, затрачується і забувається.

* * *

В понятті — відбудова нашої державности — криється подвійний зміст. Мається тут, з одного боку, на увазі та остання ціль, яку ставлять наші національні визвольні змагання, і, з другого боку, ті шляхи і способи, якими треба йти, щоби цієї останньої мети досягнути. Оскільки наша остання мета — наше змагання відбудови самостійної демократичної української держави, є елементом так би мовити вічним в нашому гаслі, остільки ті шляхи і способи, якими треба йти для досягнення цієї мети, є елементом, який раз-у-раз підлягає змінам і переминам в зв'язку з зміною ситуації. Немає такої тактики, яка була б доцільною для всіх умов і обставин. Інтереси досягнення нашої останньої мети вимагають, щоби, висовуючи гасло відбудови нашої державности, кожен раз зв'язували його з вкладенням у нього тих тактичних засобів, які відповідають даним сучасним обставинам.

Ніколи не вільно забувати того, що наші тактичні завдання, зв'язані з справою відбудови нашої державности, за часи нашого перебування на еміграції, з року 1920 по 1931 в значній степені змінилися і скомплікувалися.

В 1920 році ми мали до діла з насильним припиненням органічного процесу будови нашої державности совітською окупацією, який розпочався із стихійною силою, коли упали пута царського режиму, що сковували нормальний хід національного руху. Ходило тоді лише про усунення з української території влади окупанта-насильника і нормальний органічний процес продовження будовини української самостійної держави відновився б з елементарною силою.

За часи свого панування совітська влада перевела і переводить цілду низку заходів, які мають на увазі цілком припинити і змінити той напрям, яким органічно йшов розвиток української нації, скерувати цей розвиток іншими новими шляхами. Руйнується, а то і цілком вже зруйновано в національному життю те, що становило підстави органічного національного розвитку, господарського і культурного. Викликано до життя нові сили, почасті створено їх шляхом штучної адміністративної піддержки. Розпорошено і занархизовано ціле національне життя. Само собою, ціла ця експериментаторська політика нормального органічного процесу розвитку нації, коли його розглядати в історичному аспекті, припинити і змінити не в силі, але вона може викликати і викликає певні викривлення.

В зв'язку з цими змінами, в зв'язку з цими викривленнями ті тактичні позиції, які займаємо ми, маючи на увазі нашу останню мету, мусять підлягати змінам, вони кожен раз мусять увзгляднювати все те, що виникає в ситуації на Україні. І не тільки на Україні; само собою, становище на Україні є визначаючим в досягненню тої мети, яку ми собі ставимо. Але не можна тратити з уваги того моменту, що відбудова української державності є дуже складний процес, перебіг якого буде залежати не тільки від розвитку подій на Україні і ССРСР, але також і від міжнародньої ситуації. Бажаючи надати конкретний зміст гаслу відбудови української державності, треба в наміченню тих конкретних шляхів, які приведуть нас до цієї мети, змагатися взяти на увагу вплив і значіння всіх факторів, всіх сил.

Тільки тоді, коли ми уяснимо собі, що уживання гасла відбудови нашої державності обов'язує до постійної перевірки тих тактичних засобів, які ведуть до того, коли будемо мати на увазі, що це гасло є гаслом з постійно мінливим відповідно до зміни обставин змістом, тільки в цих умовах воно заховає свою вагу і значіння. Оскільки цього не сталося б, виникає небезпека, що з цим гаслом може статися те саме, що й з багатьма іншими гаслами, які висовувалися в різний час в різних умовах. Воно може обернутися лише в порожню фразу, за якою при певних умовах буде критися дуже мало конкретного змісту, що відповідав би всій складності і всім особливостям даної історичної хвили.

* * *

В зв'язку з необхідністю вкладати в гасло відбудови нашої державності конкретний зміст, що мав би на увазі ті шляхи, якими треба йти до її досягнення, спинимось на аналізі тих течій, вірніше тих не завжди навіть сконкретизованих і сформулованих настроїв, якими керувалися еміґрація, провадячи свою національну-державну роботу. Переглядаючи цілу ту національну роботу, яку перевела і переводить еміґрація, можемо ми тут відмітити два напрями. Є і були і течії, які висовували на перший план і надавали виключне значіння стисло політичній роботі еміґрації. Є і були з другого боку групи, які змагалися окопатися на позиціях чистого культурництва, на позиціях до певної міри модернізованої «просвітляцини».

Для певного часу і певних умов, мабуть, більшу рацію мали ті, які висовували на перший план стисло політичні завдання еміґрації. Оскільки стан на Україні можна було малювати для певного періоду, робилося тут само собою певне упрощення, певна схематизація ситуації, як припинення органічного процесу будови української державності, що стався в результаті певного політичного акту, наслідком окупації, зрозуміло, що на перший план висовувалося стисло політичні завдання, що на них робився певний спеціальний натиск.

Думаємо проте, що ті зміни, які відбулися в ситуації на Україні сотворили положення, яке вимагало б в протилежності до старого різкого розмежування тих двох течій сотворення між ними певного органічного синтезу.

В результаті руйніщючої роботи большевиків занархизовано, розпошено і викривлено нормальний розвиток національного життя по цілій лінії. Сотворилася ситуація, коли серед тих завдань, які стоять перед нами, завдання скинення влади окупантів одходить мабуть до категорії одного з найлегших завдань, які є до розв'язання. Стають у всіх своїх грізних розмірах натовмісь завдання про те, що треба робити «на другий день» по скиненню большевицької влади на тому полі, засіяному мертвими кістками, що його утворили большевики. Було б глибокою помилкою стати на ґрунт безмежних творчих можливостей майбутньої національної влади. Була б тут потрібна творча акція всіх творчих сил нації, які б мали ясне уявлення, ясний програм роботи в усіх галузях національного життя, як в обсягу державного устрою, так і в сфері господарства, культури, освіти то-що. Висовується отже на почесне місце робота, яку мусли б виконати

наші культурницькі елементи. Завдання досліду і аналізу того, що є на Україні, й намічення певних провідних для майбутнього стає перед нами на порядок денний в цілому своєму обширі. В зв'язку з тим, що при сучасних умовах в УССР є можливість роботи для творення не національної культури, а лише «простарської», творення не європейської науки, а лише червоної, зникає для них можливість трактувати свою роботу на еміграції, як незначний додаток до тих скарбів в українську науку і культуру, які робить сама Україна. При сучасній ситуації робота культурницьких елементів еміграції набірає більшої ваги і значіння, але сама ця важність вимагає усунення з її переведення моментів випадковості: вона вимагає ширшого об'єднаного плану той і план в своїй перспективі не може бути чимсь іншим, як планом розробки відбудови України в усіх галузях національного життя і культури.

Сотворюється отже в результаті розвитку події певна стичність, певний синтез між тою роботою, яку переводив той і другий напрям серед нашої еміграції.

* * *

Чи буде знайдений і чи буде реалізований в практичному життю цей синтез? Ми хотіли б не спинятися над обговоренням цієї справи. Думасмо, що постановка цього питання є у величій мірі безплідною. Так само безплідною, як розмови про провіденціальне значіння еміграції або діаметрально протилежні їй дискусії про те, що еміграція стратила в сяке значіння і не може відограти жадної ролі, розмови, які провадяться по різних емігрантських осередках. Життя ставить перед кожною соціальною групою певні завдання. Як-що ця група є активна і творча, вона такі завдання усвідомлює й переводить їх в життя. Рішають тут факти, акція, чин. І жадні закликання, жадні сакраментальні формули і фрази не можуть заступити акції й чину, не можуть встояти перед силою фактів. Так само і в даному випадкові. Як-що питання синтезу емігрантської роботи життям поставлено на порядок денний і як-що еміграція є творчою соціальною групою, це завдання буде виконане. А замість теоретичних міркувань на подібну тему, ми б хотіли на закінченню нашого огляду спинитися на конкретній справі, яка для організації дальшої організаційної роботи серед еміграції має першорядне значіння.

Коли ми переглядаємо звістки про емігрантське життя, які знаходимо по тих чи інших органах української преси, коли ми знайомимося з справ озданими тих чи інших емігрантських організацій, не може не привернути в нашої уваги той факт, що всі ці відомості, рівняючи, в незначній мірі відбивають життя широкої емігрантської маси. Торкаються вони передовсім життя тої активної меншости, яка бере жвавішу участь в організаційному життю. Говорять вони про життя, так би мовити, емігрантського авангарду, в кращому разі про життя окремих соток. А чим живе, в якому стані, національно-культурному і економічному, перебуває широка емігрантська маса, ті десятки тисяч української еміграції, яка в своїй більшості складається не з інтелігенції, а з рядових козаків, про це ми маємо, на жаль, дуже мало відомостей. На одинадцятому році еміграції ми не маємо скільки небудь задовольняючої загальної реєстрації еміграції. В окремих емігрантських осередках не раз підносилося питання про переведення загально-емігрантського перепису, який би дав всесторонній образ сучасного правого, матеріального і культурно-національного стану еміграції. Для переведення такого роду проєктів не знайшлося засобів. Більше того, не реалізований цей проєкт навіть в вузкому масштабі, не зроблено спроб переведення обслідування еміграції по окремих країнах, навіть в тих державах, де еміграція по стану і силі своїх організацій, здається, могла б піднятися на виконання такого завдання.

А в результаті такого стану річей спиняємося ми перед такого роду ситуацією. Провадимо ми розмови і дискусії про ролю і значіння еміграції. Приділяємо їй ту чи іншу ролю в майбутньому державному будівництві.

тві. Будемо відносно цього певні висновки і концепції. І все це робиться нами без належної бази, без цифр, без вистачаючої кількості об'єктивно перевірених і встановлених фактів. Їх заміняють в значній мірі особисті спостереження і особисті враження.

Оскільки це є нормальним, про це не може бути двох думок. Переведення обслідування правового, матеріального і культурно-національного стану еміграції як по окремих державах, так і в загально-емігрантському масштабі стоїть на порядку денному і спроби подібного характеру мусіли б бути реалізовані.

В. С.

3 міжнародного життя

— Два соціалістичні конгреси. — Парад «Сталевого Шолому».

Одбулися майже одночасно нормальні річні конгреси соціал-демократичних партій двох найбільших континентальних держав Європи — Франції та Німеччини. Обидві ці країни, до певної міри, можуть зватися батьківщиною соціалізму, бо ж у першій з них зродився так званий утопічний соціалізм, у другій також так званий — науковий. Довший час ці два соціалізми були антагоністичні, але все те згадом злагодилося після того, як було утворено II Інтернаціонал, заснований на основах відомої доктрини марксизму. У цій площині Німеччина в рішучій спосіб перемогла Францію, — до такої міри, що французькі соціалісти офіційно зараз уже навіть не зуть себе французькою партією, а лише французькою філією вказаного ітернаціоналу.

Доктрина французьких та германських соціалістів на сьогодні та сама: ті самі теоретичні принципи, та сама програма, але це зовсім не означає, що політична практика їх однакова, що грають вони в своїй країні — ту саму роль. Тактика соціалістів по цей бік Рейна і по той його бік така одмінна, така неподібна до одної, що мимохить згадуються слова одного із вславлених юристів XVIII століття, який говорив, що зміст кожного закону и кожного морального правила треба толкувати не логічно, а географічно, бо по цей бік Піренейів одна правда, а по тій бік — цілком друга.

Ця одмінність помічалася вже за часів перед великою війною, виявлялася її після війни, але з особливою виразністю зазначилася на останніх двох конгресах. На денному їх порядку, як завжди то буває, було багато різного роду поточних партійних справ; для нас з них цікавими являються лише дві точки, що фігурували на обох конгресах, а саме: питання про озброєння та національну оборону, а також ставлення їх що-до уряду і буржуазних партій, представників яких і в Німеччині, і у Франції стоять на чолі влади.

Усі соціалісти, як відомо, являються переконаними пацифістами і противниками війни між народами. Французькі соціалісти в тому напрямі пішли до логічного кінця, зробивши всі можливі висновки. У парламенті вони незмінно стоять на принципі: ні сантима на армію, і безперестанно голосують проти яких-будь асигнувань на національне озброєння. На конгресі ж вони колосально більшістю прийняли резолюцію, в якій говориться про «сталу й уперту боротьбу за повне знищення військового апарату буржуазії», себ-то сучасної французької армії та флоту. А для того, аби не було жадних сумнівів, про що власне ходить, додано ще пояснення про те, що «соціалізм не приймас війни ні за яку ціну, ні з якого приводу», — тоб-то й війни оборонної проти зовнішнього нападника. Як бути в цьому останньому випадку, конгрес не сказав свого слова, але за нього промовив лідер французьких соціалістів Леон Блюм, проголосивши, що «він не бачить

логічного і необхідного зв'язку між обороною державної незалежності в час війни й військовим підготованням тої оборони в час миру».

Інакше ставляться до справи німецькі соціалісти. Теоретично вони не менше за французів пацифісти, але на практиці воліють про те, як найменше говорити. У міжнародній політиці вони за повну рівноправність Німеччини що-до суходольного і морського озброєння, оборонної війни не негують, при нагоді готові визнати і можливість війни нападної, як, наприклад, у справі польського коридору і т. п. На конгресі вони все оте більшменш обійшли мовчанкою, але в парламенті асигновань на армію не відкидають, а саме на час, коли вони стояли у імперській владі, припав початок відтворення морської бойової флоти Німеччини, зв'язаний з великими державними видатками.

Ті самі яскраві протилежності і в справі співпраці з буржуазними партіями і з буржуазним урядом. Французькі соціалісти ретельно зберігають чистоту своїх партійних риз, одновляючись од якої-будь урядової коаліції в парламенті чи по-за ним, уникають і натяку на те, що могло б здатися тою чи іншою підтримкою, уряду хоч би на чолі його стояли й найбільше демократичні буржуазні люде. Усяку участь у владі одкидають вони з погородою, очікуючи того часу, коли вони стануть більшістю в парламенті і у країні, аби вести вже тоді урядовання на свій кшталт і по своему смаку, не зустрічаючи спину ні звідки.

Німецькі соціалісти поводяться впрост навпаки. З самих початків республіки на їх батьківщині вони приймають найжвавішу участь в усіх урядах і урядових коаліціях чи то на чолі їх, чи як частина тих урядів і тих коаліцій. Навіть більше того, на сьогоднішній день, коли їх властиво насильно виклинуто з урядової коаліції президентом фельдмаршалом Гінденбургом, вони не перестали підтримувати ворожій ім уряд, бо, як проголосили вони на конгресі: ми підтримуємо недемократичний уряд для того, аби зберегти в країні принципи і можливості демократії на майбутнє».

Французькі соціалісти у своїй тактиці притримуються засад чистого соціалізму, німецькі відступили з того поля, перейшовши практично до площини політичної демократії. Чим можна пояснити явище? Причини тому багато, і всі вони зводяться до тих громадських, соціальних і політичних умов, серед яких пробивають свої шляхи соціалізму французький та німецький. Вважемо дві-три з них.

Франція — давня республіка, з усталеною демократією політичною в країні. Німеччина, так мовити, ще вчора була майже абсолютною монархією. У Франції республіка й демократія утворені і затверджені буржуазією. Соціалісти прийшли на готове поле і можуть собі бавитися високими словами і вичікувати майбутности, хоч би й якої далекої, бо в близькій — їм рішуче ніщо не загрожує. В Німеччині, праця над усталенням республіки та заведенням до життя принципів політичної демократії припадає на долю головним чином соціалістів. Їм ніколи некуватися про абсолютну чистоту риз, бо в бруді і болоті доводиться вести свою буденну роботу. Ризи тому вдягають вони лише на свята, та й то не завжди, бо й на святах часом треба братися за працю.

Ця роль німецької соціал-демократії обумовила собою і її сьогоднішню силу в країні. Німецькі соціалісти — найбільша партія в парламенті, і цьому відповідає не тільки кількість поданих за неї голосів на виборах, але й кількість її дійсних членів. Французькі соціалісти — також найбільша партія в парламенті, поруч з радикалами, з якими, дякуючи додатним виборам, вони зрівнялися в числі. Але в той час, як французька філія II Інтернаціоналу має якихось 100.000 дійсних членів у країні, німецька соціал-демократія має їх по-над 1.000.000. Цьому відповідає її політична, громадська і чисто матеріальна сила в Німеччині. З 2.148 депутатів різних німецьких парламентів — 662 — члени соціал-демократичної партії, в германських муніципалітетах партія має 38.892 гласних і 870 мерів, тобто одного на кожних чотирьох мерів. Щорічний бюджет партії досягає по-за 100 мільйонів французьких франків, її нерухоме майно так само оцінюю-

стєсь в євтих мїлїїонїв тих самїх франків, а на останнї вибори вона легко видала колосальну суму в 25 мїлїїонїв фр. франків.

Германська соціал-демократія стала творчою, активною частиною нїмецького народу, і то не тільки самого робїтництва (60 відс.), але й до певної мїри інтелїгенції й так званих дрібно-буржуазних верств (40 відс. членів). Тому то, принаймні на зовень, — барви соціалїстичного максимума у неї збїдли, а замість того розквітли реальні вимоги політичного і соціального нїмецького дня — так, як його розуміють в Нїмеччинї. Французька філія II Інтернаціоналу, по-за її виборними успіхами, зосталася на поверху високїх слів та ідеологічних змагань, не завжди добре пов'язаних до реальних потреб сьогодняшнього дня. Тим самим означається й майбутність обох названих партій.

* * *

В той самий час, як нїмецька соціал-демократія одбувала своїй конгрес у Лейпцігу, в недалекому Бреславлї нїмецькі реакціонери організували націоналістичну контр-манїфестацію. 150.000 членів союзу «Сталевого Шолому» зїбралися до цього міста, аби парадувати перед своїм начальством, серед якого були кронпринц з дружиною, фельдмаршал Макензен, фон Зект і т. и. Рїк тому назад «Сталевий Шолом» манїфестував на західних кордонах Нїмеччини проти Франції, тепер його парад відбувся на кордонї східньому — проти Польщі. Усі 150.000 учасників повернулися лицем на схід, а голова «Сталевого Шолому» говорив:

Товариші, доля Германії — там на Сходї! Боротьба не на життя, а на смерть відбудеться на Сходї, там, де так званї переможники Версалю вирішили задушити нїмецький народ.

Мусимо запрягти, що нїмецька земля, просякнена кров'ю і потом багатьох поколінь, буде повернена Нїмеччинї!

150.000 членів «Сталевого Шолому» присягають. Од конгресу, що слїдував за тим, послано телеграму фельдмаршаловї Гїнденбурговї, який одповів на те подякою. На банкетї виступав вказаний вище фельдмаршал Макензен, який між иншим вказав:

У той день, як нїмецький народ усвідомить собі могутність нашої організації, він зробить з того всі необхідні висновки.

При тих словах, як говорять, усі звернулися на бїк кронпринца. Такі в Германії, принаймні у значної частини населення, повосні на строї, з якими доводиться боротися у першу чергу — соціал-демократам.

Observer.

Не в ті взулися

У ч. 80 «Вільного Козацтва» вміщена редакційна стаття «Вместо полемики», в якій «вольные козаки» удїлили увагу і моїй особї. Вони пишуть:

«В последнее время лавры противников идеи Казакии не дают покоя некоторым (подчеркиваю это некоторым) украинцам из «Тризуба» или, вернее, некоторым неудачникам в прошлом бывшим кубанским министрам, «странствующим» за границей от одной украинской группировки к другой и ныне нашедшим приют в «Тризубе». «Тризуб» устами разных кубанских Сагардинских» і т. д. і т. д.

Як бачимо, від цієї вільно-козацької публіцистичної джїгітовки

Одгонить більше ніж неприємними пахощами. Але я не наміряюся повчати «вольних козаків», на яких саме «поворотах» їм годилося б «брати легше». Я лише скажу що такою «джігітовкою» можна засліпити очі хіба що затурканому громадянину «Козакії» з кубанської дивізії в Югославії. Бо хто же не знає, що «неудачники в прошлом, бывшие кубанские министры», життя й діяльність яких на еміграції проходить на очах українського громадянства, не тільки не «странствуют» «от одной украинской группировки к другой», але взагалі не належали й не належать ні до одного з політичних угруповань наддніпрянців, хоч і працюють разом з ними (а не з росіянами) на одному культурно-громадському полі, та що всі наддніпрянські політичні угруповання (крім фашистів, річ зрозуміла) ставляться до них однаково толерантно.

А ще скажу, що «кубанський Сагардинський» в дійсності не «кубанський», а наддніпрянський. На жаль великий, Кубанщини мені ніколи ще не судилося навіть бачити, хоч і цікавить мене вона дуже.

Отже «джігіти» з «Вольного Козачества» чи з опалу чи з чогось іншого не в ті взулися...

Сагардинський.

З широкого світу.

— Засуджено на смерть і ростріляно в Римі анархиста Шіру, що організував атентат на Мусоліні.

— Єгипетський уряд вирішив організувати військову авіацію.

— Загальна конференція розбросення відбудеться в Женеві в лютому 1932 р.; з цього приводу швейцарський уряд має видати серію поштових марок.

— Італійський уряд заборонив товариства католицької молоді. Папа і католицькі організації всього світу протестують.

— Згідно з остаточним переписом в Парижі в березні 1931 року с 4.887.464 мешканців; в 1926 р. було 4.567.971 мешканців.

— Населення Риму на 21. IV с. р. дорівнюється 999.769 душ.

— Італійський уряд вирішив продовжувати викачування озера Немі до такого рівня, щоб можна було витягти другу галеру Калігули.

— Румунський уряд склав спеціальну комісію для поліпшення радіостанцій і боротьби з большевицькою радіофонічною пропагандою.

— Ії сесія комуністичного Інтернаціоналу прийняла доклад Мануїльського, що осуджує малоактивність французької комуністичної партії.

— В Лібаві відбулося свято десятиліття створення Латвійської флотії; на це свято прибула з візитом німецька ескадра на чолі з «Кенігсбергом».

— Авіатор Гуле на аероплані привіз з Африки для колоніальної виставки в Парижі живого лева.

— Розпочато японо-большевицькі переговори в справі дання Японією большевикам 50 міль. йєн торговельного кредиту на закупню краму в Японії.

— До Парижа прибула большевицька делегация для переговорів в справі складення комерційного модуса вівенді.

— В Парижі відбувся конгрес франц. т-ва «Поворот на землю», що виніс багато побажань що-до поліпшення франц. сільського господарства.

— В Брюсселю відбулися гучні урочистості вшанування професора Пікара, що недавно піднявся на 16.000 метрів над землею.

— В Брюсселю померла вдова славнозвісного поета Верхарна.

— Спеціальна комісія американських інженерів, яку більшовики запрохали обривувати виконання п'ятилітнього плану, закінчила свої досліді і подала рапорт, в якому причину невдач вказус на повну негосподарність совіт. адміністрації.

— Розпочалися німецько-більшевицькі переговори в справі літературної власности.

— В наслідок резолюцій Турського конгресу франц. соц. партії щодо захисту кордонів, 25 душ видатних членів партії, в тім числі Ренодель, Бонкур, Варен, Марке і др. заявили протест.

— В Мюнхені згорів «Кришталевий Палац», в ньому 3.000 картин видатних малярів.

— Сформовано новий бельгійський кабінет міністрів Ренкена, ліберально-католицького блоку.

— Упав в море гідроплан, на якому італійський міністр повітроплавства Бальбо інспектував гідропланні бази; ген. Бальбо та його механік врятувалися.

— Результати румунських парламентських виборів такі: урядовий блок — 287 місць, нац. сел. партія — 30 Братіяну — 10, угорці — 11, антисеміти — 8, Лупу — 7, соц. дем. — 6, бесарабці — 6, сіоністи — 4. З 113 місць в сенаті урядовий блок має 110 місць.

— Шведський бюджет вносить 874.253.600 корон.

— Більшовики мають перенести окремі відділи Петербургської академії в різні місця Сибіру і Туркестану та Уралу.

— Почалося вивчення залізничного шляху Багдад-Хайфа.

— Майже в цілій Англії відчутю середньої сили землетрус; в де-яких місцевостях він викликав паніку серед населення.

— З Литви вислано папського нунція Бартолоні ніби за втручання у внутрішні справи Литви.

ПО П Р А В К А

Попереднє число помилкою зазначено — «23 (280)», мало бути — 22(280).

Хроніка.

З Великої України

— «Ударники соціалістичної науки». П'ять академиків ВУАН — Симинський К. К., Патон, Плотников, Фомін та президент Академії — Богомолець оголосили себе «ударниками соціалістичної науки» та закликали «всіх учених, усіх фахівців Радянського Союзу» йти за їх прикладом.

Ось деякі уступи їхньої відозви:

«УЗ-й вирішній рік першої соціалістичної п'ятилітки Країна Рад прийшла з величезними досягненнями на всіх ділянках соціалістичного будівництва. Героїчний ентузіазм робітничої класи, колгоспного селянства і найвідданішої великій справі частини трудової інтелігенції під проводом ВКПб та її лєнінського ЦК розв'язує питання «хто-кого» на користь трудящих. 1931 року одна шоста частина світу завершує побудову фундаменту соціалістичної економіки. Протягом найближчих десятих років наша країна повинна наздогнати й випередити (технічно й економічно) найпередовіші капіталістичні країни. Сила найвищих перемог — запорука досягнень».

Остеронь від оцих історичних завдань нашої доби не повинна стояти жадна ділянка нашого життя, боротьби й будівництва і, насамперед, науково-дослідна робота...»

Життя довело, що абсолютна більшість наукових робітників іде попліч із пролстарієм... Але... ми, наукові робітники й науководослідні установи, ще не спромоглися остаточно перебудувати свою роботу, ще більше наблизити її до завдань реконструктивної доби...»

«А тому ми, академіки Всеукраїнської Академії Наук, Бого-

молець, Патон, Симинський, Фомін, Плотников, підхоплюючи відозву робітників заводу «Більшовик» про сплату рахунків Донбасові, оголошувемо себе ударниками соціалістичної науки... Ми доведемо, що київська парторганізація не помилилася, покладаючи надії на культурний Донбас...» («Культурний Донбас» це Київ).

«Ми закликаємо всіх учених, усіх фахівців Радянського Союзу йти за нашим прикладом» («Пр. Пр.» ч. 117 з 26. V).

— Робітничий протест проти т. зв. «ударників». Залізничний робітник Понарін пострілом з револьверу забив двох інших ясинуватських залізничних робітників-«ударників». Понаріна чекає ростріл («Ком.» ч. 140 з 23. V).

— Мархлєвський польський район на Україні. В цьому районі нараховується 68 початкових шкіл, з яких 54 польських, 4 семирічки, 1 польський робітничий факультет, і польський зоотехнікум. Видається в районі польська газета «Мархлєвщина Радзецка» («Ком.» ч. 141 з 24. V).

— Українізація. В Риковському районі на партійних комуністичних зборах у кооперативних крамницях і т. д. говорять по російськи. В квітні в районі відбулася конференція пропагандистів та суспільнознавців району. Докладчик про національну політику компартії на запитання, як провадити в районі українізацію, відповів: «по змозі». Районна газета «Знамя ударника» — російська. На робітничому вечірньому університеті українізацію провадиться лише формально. Навіть в т. зв. «українських групах» заняття переводяться по російськи («Ком.» ч. 141 з 24. V).

— Цього літа прийдуть на Україну грати такі російські театри театр ім. Мєрхольда — до Харь

кова, Київ та Донецького басейна, театр Революції з Москви — до Києва, Харькова, Одеси та Донецького басейну, Реалістичний театр — до Харькова, Пролеткульт з Москви — до Харькова, Київ, Донецького басейну, Пролеткульт з Іванова - Вознесенська — до Донецького басейну.

Крім того мають приїхати на гастролі на Україну також театри Білоруський, Узбекський, Татарський, але грати вони в Донецькому басейні не будуть, а в таких містах, як, Умань; крім того по деяких більших містах («Ком.» ч. 138 з 21. V).

— Сівбу не переведено повністю. Колегія Наркомзему сов. України зазначає в своїй постанові велике відставання у весняній сівбі. На 20 травня не було ще засіяно 27,7 відс. ярого кліну («Ком.» ч. 141 з 24. V).

— На 20 травня засіяно конопель на Україні лише 24,4 відс. плану, льону — 23,4 відс., лікарських рослин — 28,1 відс. Тютюну ж посаджено усього лише 0,5-0,7 відс. Махорки — 28,7 відс. («Ком.» ч. 143 з 26. V).

— Бавовняники на Україні. На Херсонщині та Одещині засіяно 160.000 гектарів бавовняника. В селі Челбасів на Скадівщині працюють на бавовнянику робітники спеціально для цього привезені з Узбекистану

(«Ком.» ч. 140-141 з 23-24. V).

— Українські колгоспники до Московщини. На Московщину відправлено з України сто «найкращих колгоспників» ударників для ліпшої організації там колгоспів. Усього буде відправлено з України на Московщину та сов. Білорусь 700 колгоспників («Ком.» ч. 144 з 27. V).

У Франції

— Генеральна Рада Союзу Укр. Емігр. Організації у Франції одбула 8. VI своє чергове засідання. На черзі справ церковне питання, протест до Ліги Націй і справа організаційного життя в Оден-ле-Тіші. По першій точці Ген. Рада приймає до відома листування з Уповноваженим Укр. Автокеф. Церкви і відмовлення попереднього кандидата на парафію у Франції, по точці другій ухвалює остаточну редакцію звернення до Ліги Націй. Справа організаційного життя в Оден-ле-Тіші обмірковується спільно з Управою Т-ва б. Вояків, при чому остаточне зредагування постанови доручається спеціальній комісії обох Управ. В біжучих справах Ген. Рада приймає до відома ще доклад скарбника і затверджує біжучі видатки й прибутки. —

Зміст

— Париж, неділя, 14 червня 1931 року — ст. 1. — Г. Г. Конгрес в Будапешті та Україна — ст. 3. — Культурне свято в Подєбрадах — ст. 8. — К. Харитон. «Чесний обов'язок» — ст. 9. — С. Н. Українське шкільництво в Галичині — ст. 11. — П'ять роковин смерті С. Петлюри — ст. 14. — С. Ч. Французьке Т-во Українознавства і Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі — ст. 21. — М. П. Чеслав Добровольський (замість некролога) — ст. 21. — В. С. З життя й політики — ст. 22. — O b s e r v a t o r . З міжнародного життя — ст. 26. — С а г а р д и н с ь к и й . «Не в ті взулися» — ст. 28. — З широкого світу — ст. 29. — X p o н і к а . З Великої України — ст. 31. — З життя укр. еміграції: у Франції — ст. 31.

**Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)
Tél. Danton 80-03.**

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
дагус — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко.
Le Gérant: M-me Perdrizet.